

RELIGIEUS BEGRAVEN

Het levensbeschouwelijke landschap is zeer divers.

Hoe is op begraafplaatsen die levensbeschouwelijke, c.q. religieuze verscheidenheid terug te vinden?

RELIGIE 11 - LABADISTEN

Labadisten. Ze bestaan niet meer, ze zijn niet meer dan een klein vlekje in de geschiedenis van religieuze bewegingen, die zich voelden geïnspireerd door de Heilige Geest. De **Labadisten** vormden in de 17e eeuw een Nederlandse piëtistische godsdienstige sekte onder leiding van Jean de Labadie.

Wat er nog aan hen herinnert zijn enkele regels uit het bekende kinderliedje *Er kwam ene boer uit Zwitserland (...) labadie, labada, labadonia*, de Labadistendyk in Wieuwerd en de mummies in de grafkelder van de Hervormde kerk van Wieuwerd.

Jean de Labadie (1610-1674)

De Labadisten ontleen hun naam aan Jean de Labadie uit Bourg-de-Gironde (bij Bordeaux), die achtereenvolgens jezuïet, seculier priester, afvallig katholiek, jansenist, en calvinist werd. In 1659 werd hij predikant in Genève. Hier bouwde hij een reputatie op als iemand die een diepgaande vernieuwing van de kerk wilde. Zijn roem ging tot over de grenzen, tot in Nederland toe. Via haar broer Johan Gottschalck van Schurman, hoorde de beroemde Anna Maria van Schurman over hem en o.a. door haar toedoen kwam hij naar Nederland. De Labadie kwam. Het bekende kinderliedje zou er spottend naar verwijzen: *Daar kwam ene boer uit Zwitserland, kadee, kadolleke, keda. En die had 'nen ezel aan zijn hand, Laberdie, laberda, laberdonia*, want hij zou zich verkleed hebben als boer om niet herkend te worden. In 1666 werd De Labadie predikant van de Waalse gemeente in Middelburg. Hij was een geweldig en bevlogen predikant, maar stond binnen de Waalse kerken vrijwel alleen in zijn hervormingsstreven en hij raakte bovendien al snel in allerlei theologische discussies verzeild. Hij wilde de kerk beperken tot een gemeenschap van ware gelovigen, waardoor hij het grootste deel van de gemeenteleden uitsloot van de sacramenten. In 1669 werd De Labadie door de Waalse synode afgezet omdat hij weigerde zich aan de door deze genomen besluiten te houden.

In feite had Jean de Labadie hiermee voor de eerste scheuring binnen de gereformeerde kerk in de Republiek der Verenigde Nederlanden gezorgd. Via Veere trok hij naar Amsterdam, waar hij een huisgemeente stichtte. Toen hij ook daar in opspraak raakte, verliet hij met zijn gevolg in 1670 de Republiek. Het gezelschap vestigde zich eerst in Herford in Westfalen en vertrok vandaaruit naar de vrijstad Altona bij Hamburg. Daar stierf De Labadie op zijn verjaardag 13 februari 1674. Geen gemeente in Hamburg of Altona wilde zijn ketterse lichaam op de begraafplaats hebben. Zelfs de tussenkomst van koning Christiaan V hielp niet en tenslotte werd zijn lichaam midden in de nacht in het geniep zomaar in het veld begraven. *'Also haben seine Creaturen ihn Nachts in aller Stille hinter ihren Wohnungen im Felde eingegraben'.*

Labadisme

De Labadisten zochten vooral naar de innerlijke aanwezigheid van God in de mens en legden minder nadruk op de Heilige Schrift. Ze leefden allemaal bij elkaar in een soort kloostergemeenschap en als ze daarvan lid werden, deden ze afstand van al hun bezittingen ten gunste van de groep, zoals in het vroege christendom ook gebeurde. Ze beschouwden zich als de 'ware kerk' van wedergeborenen, een groep gelovigen die vrij van zonde waren herboren. Ze vierden zelden het avondmaal, keurden de kinderdoop af en hadden geen strenge regels over het in acht nemen van de zondagsrust. Een huwelijk binnen de geloofsgemeenschap was bindend en hoefde niet wettelijk te worden vastgelegd; een huwelijk met een niet-herborene werd niet als bindend beschouwd.

Wieuwerd 1675-1732: Thetinga State

Thetinga State

Na de dood van Jean de Labadie werden Pierre Yvon en Pierre Du-lignon de nieuwe leiders van de Labadisten. Een op handen zijnde oorlog tussen Denemarken en Zweden deed hen besluiten Altona te verlaten. De drie freules Anna, Maria en Lucia Van Aerssen van Sommelsdijck maakten al vanaf 1669 deel uit van de huisgemeente van De Labadie. Toen hun broer Cornelis, die met de Labadisten sympathiseerde, door vererving in 1675 in het bezit kwam van Thetinga State en de bijbehorende landerijen van de familie Walta in Wieuwerd, stond hij de Labadisten toe zich daar te vestigen. Tot 1732 konden zij daar hun ideaal van een 'ware kerk' van wedergeborenen vorm geven.

Onder de geestelijke leiding van Anna Maria van Schurman beleefde de huisgemeente hier haar grootste bloei, al telde zij nooit meer dan 400 leden. De Labadistische huisgemeente telde tal van vooraanstaande personen. Dat zal ook de voornaamste reden zijn geweest dat de groep gedoopt werd. Onder hen waren de al eerder genoemde Anna Maria van Schurman (taalkundige, theologe, dichteres en kunstenares) en de drie adellijke zusters Van Aerssen van Sommelsdijck en ook Louise, de dochter van Constantijn Huygens, de zuster van de Amsterdamse burgemeester Coenraad van Beuningen en de bekende arts Hendrik van Deventer. In 1685 voegde Maria Sibylla Merian zich bij deze gemeenschap, een zeer bekwame natuurschilderes van planten, rupsen en vlinders.

Hoe bekend Jean de Labadie en de Labadisten destijds waren blijkt uit het feit dat zowel Quaker William Penn, de stichter van de Amerikaanse staat Pennsylvania als de Engelse filosoof John Locke de groep in Wieuwerd bezochten. Naast het spottende kinderliedje werd De Labadie ook bespot in het toneelstuk *Steyl-Oor of De Schynheylige Bedrieger*, het door P. Schaak in 1674 bewerkte *Tartuffe* van Molière.

Wieuwerd - kerk en kerkhof

Wieuwerd: grafkelder in de Nederlands Hervormde kerk

In de Nederlands Hervormde kerk van Wieuwerd in Friesland, ooit gewijd aan St. Nicolaas, bevindt zich een grafkelder, die in 1609 werd aangelegd voor de familie Walta, de bewoners van de nabijgelegen Thetinga State. Het merkwaardige fenomeen heeft zich hier voorgedaan dat de lichamen in deze kelder zijn gemummificeerd, zonder dat ze speciaal behandeld of gebalsemd zijn. Van de oorspronkelijke elf mummies zijn er nu nog vier over, de overige zijn geofferd aan wetenschappelijk onderzoek of gestolen door Franse soldaten in de Franse tijd.

De mummies werden bij toeval ontdekt door timmerlieden in 1765. Waarschijnlijk waren het leden van het geslacht Walta van de voormalige Thetinga State, maar omdat in 1675 met de state ook het eigendom van de grafkelder overging naar de freules Van Aerssen van Sommelsdijk, naar de Labadisten dus, is het mogelijk dat een deel van de mummies ook leden van de Labadisten waren. Er wordt gespeculeerd dat het Anna Maria van Schurman, de freules van Aerssen van Sommelsdijk kunnen zijn geweest of de leiders Pierre Yvon en Pierre Dulignon. Maar waar de Labadisten hun doden begroeven, in de grafkelder of op het kerkhof, blijft onduidelijk.

De oudste van de vier overgebleven mummies is van ca. 1625 en is gestorven aan een kaakabces, wat gezien de uitdrukking op het gezicht zeer pijnlijk moet zijn geweest. De jongste mummie is de goudsmid Stellingwerf, gestorven in 1705.

Wieuwerd - mummiekelder

Op de vraag wat de oorzaak van de mummificatie op deze plaats was, heeft de wetenschap (nog) geen afdoende antwoord gevonden. De theorieën variëren van een prehistorische offerplaats of bepaalde gasen in de grond tot magnetische velden of een lichte vorm van radioactiviteit. In ieder geval waren de micro klimatologische omstandigheden zodanig, dat het lichaam niet tot ontbinding overging, maar langzaam uitdroogde. De weke delen verdroogden, de botten werden broos en de huid werd als perkament. Zo'n mummie weegt nog maar een paar kilo.

Duidelijk is wel dat er een open verbinding met de buitenlucht moet blijven, dat de kisten op een bepaalde hoogte van de vloer moeten blijven (ze staan op een gemetselde richel), dat de kisten kieren of gaten moeten hebben en dat de lichamen naakt moeten zijn; anders vindt er ontbinding plaats. Dit alles moet men vroeger geweten hebben. In de grafkelder zijn enkele dode vogels opgehangen om te laten zien dat mummificatie nog steeds plaatsvindt.

verspreiding en einde

Aan het einde van de 17de eeuw deed de sekte van de Labadisten een poging tot verspreiding van hun geloof. Rond 1680 trokken leden naar Maryland en naar Suriname.

In Suriname was Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk tot gouverneur benoemd. Hij stond toe dat zij op veertig uur roeien van Paramaribo de plantage *La Providence* stichtten. De plantage voor de verbouw van suikerriet in Suriname hield het niet lang vol. Veel van de nieuwkomers stierven aan malaria. Jasper Danckaerts en Peter Sluyter werden als gezant naar Amerika gestuurd, waar het hen lukte in Maryland een kolonie te stichten, die snel uitgroeide tot zo'n 100-200 leden. In 1690 zette het verval in en toen de praktijk van alles samen delen werd afgeschaft ging het snel bergafwaarts tot er in 1720 een einde aan de gemeente kwam.

De achterblijvers in Wieuwerd kwamen in de problemen toen Hendrik van Deventer hen verliet. De gemeenschap had financieel het hoofd boven water weten te houden door de inkomsten uit de verkoop van de door hem gemaakte medicijnen. Ook in Wieuwerd werd de praktijk van de gemeenschap van goederen opgeheven. Met het vertrek van Coenraad Bosman, de laatste leider van de Labadisten, in 1732 kwam er een definitief einde aan de Labadistische gemeenschap in Wieuwerd. Het huis Thetingastate werd een jaar later afgebroken. Het enige dat in Wieuwerd nog aan de Labadisten herinnert is de naam van de Labadistendyk, die langs de kerk met mummies loopt.

P.S. Op de website van Stichting Dodenakkers.nl staat een uitvoerig artikel over Wieuwerd: de mummies, de Labadisten en Anna Maria van Schurman:

<http://www.dodenakkers.nl/begraafplaatsen/fryslan/636-de-mummies-van-wieuwerd.html>